

ADVOKATO NEPRIKLAUSOMUMAS TEISINIŲ PASLAUGŲ RINKOS KOMERCIALIZACIJOS KONTEKSTE: RELIKTAS AR BŪTINYBĖ?¹

Julija Kiršienė

Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra

E. Ožeškienės g. 18, LT-44254 Kaunas, Lietuva

Telefonas (+370 37) 751 044

Elektroninis paštas j.kirsiene@tf.vdu.lt

Pateikta 2014 m. birželio 3 d., parengta spausdinti 2014 m. rugsėjo 18 d.

doi:10.13165/JUR-14-21-3-03

Įvadas

Advokato profesijos tradicija fundamentalių jos principų (tokių kaip advokato nepriklausomumas, kliento teisė pasirinkti teisininką, konfidencialumo pareiga klientui, interesų konflikto vengimas) prasme įvairiose šalyse yra panaši. Kita vertus, kiekvienas iš paminėtų principų skirtingose jurisdikcijose įgyja skirtingą turinį. Šie skirtumai ypatingai išryškėja tarp bendrosios ir kontinentinės teisės šalių. Be to, atitinkamose teisės sistemose akivaizdus tam tikrų principų dominavimas. Pavyzdžiui, JAV, taikant ir aiškinant principus, labai ryški orientacija į klientą, o Vakarų Europoje – bent jau tradiciškai – į profesijos nepriklausomumą². Todėl advokato

- 1 Norėčiau padėkoti Fulbrighto komisijai už moksliniam tyrimui rengiant šią publikaciją skirtą stipendiją.
- 2 Civilinės teisės šalyse pastangos išvaduoti teisininko profesiją nuo valstybės ir bažnyčios įtakos prasidėjo viduramžiais. Napoleono įsakymas, leidžiantis advokatų savivaldą, įgalino advokatus

nepriklausomumo principas civilinės ir bendrosios teisės šalyse yra suprantamas ir įgyvendinamas skirtingai.

Nors teisininko nepriklausomumas tradiciškai laikomas pamatiniu profesiniu principu, kuriuo dažnai kaip argumentu naudojamos prieš įstatymo leidėjo norą vykdyti teisinių paslaugų teikimo reguliavimo reformas, tačiau tokios pasaulinės tendencijos teisinių paslaugų rinkoje kaip konkurencijos augimas, teisininkų koncentravimasis į stambias kontorąs, finansinė krizė, taip pat globalizacijos, technologinių, informacinių bei socialinių tinklų plėtros įtaka teisinių paslaugų komodizacijai (suprekinimui) bei vartotojų informuotumui ir atitinkamai jų reikalavimų teisinių paslaugų prieinamumo bei kokybės didėjimui, neabejotinai supurtė advokato profesijos pamatus ir verčia naujai pažvelgti į, atrodytų, nepajudinamas šios profesijos vertybes, tarp jų ir į advokato nepriklausomumo principą, bei atsakyti į klausimą, kiek jis yra validus šiuolaikinių realiųjų kontekste.

Lietuvoje teisininko profesijos akademiniam diskurse analizuota itin menkai³, o apie advokato nepriklausomumo principą užsimenama tik fragmentiškai. Užsienio literatūroje šis principas aptartas gana plačiai, tačiau nesigilinant į jo raišką šiuolaikinių tendencijų teisinių paslaugų rinkoje kontekste. Nors tiek bendrosios, tiek kontinentinės teisės šalyse teisininkų veikla dažniausiai yra licencijuojama, tačiau teisininko profesijos samprata ir struktūra Europoje ir JAV skiriasi. Pagrindinis principas, kuriuo vadovaujamosi grindžiant advokatų teikiamų paslaugų išskirtinumą, yra tas, jog siekiant apsaugoti klientų interesus būtina, jog šią paslaugą teiktų atitinkamą išsilavinimą įgijęs ir patyręs teisės specialistas⁴. Taigi, teisininkais yra pasitikima dėl jų išsilavinimo, kompetencijos, patirties ir aukštų profesinių standartų⁵. Jungtinėse Amerikos Valstijose teisėjus, advokatus, prokurorus ir net įmonių bei valstybės institucijų teisininkus, taip pat teisės dėstytojus vienija ta pati teisininkų savivaldos organizacija (American Bar Association, ABA), o dauguma teisėjų prieš jais tapdami yra ne vienerius metus ragavę advokato duonos. Taigi JAV visi teisininkai yra tos

nepriklausomai atlikti savo pareigas ginant tiesą ir teisingumą. Barceló, J. J.: Cramton, R. C. *Lawyers' Practice and Ideals: A Comparative View*. Boston: Kluwer Law International, 1999, p. 45, 267.

3 Lastauskienė, G. Advokato profesija: prieštaras jos pobūdis ir kontrolė. *Jurisprudence*. 2013, 4: 1473–1491; Gumuliauskiene, L.; Svirbutienė, D. Notariato aktualijos. *Jurisprudence*. 2013, 3: 1113–1130; Berkmanas, T.; Gruodytė, E. Teisininkų etikos vertybių realumo ir modeliavimo problemos. *Problems*. 2014, 85: 79–90; Kiršienė, J.; Malinauskas, V. Teisininkų etikos modeliai ir jų taikymo praktikoje teoriniai aspektai. *Viešosios teisės raida: de jure ir de facto problematika*. Vilnius: Mes, 2013, p. 66–89.

4 Lietuvoje ir kitose Europos šalyse nemaža dalis praktikuojančių teisininkų, pavyzdžiui, įmonių ir institucijų teisininkai, teisės dėstytojai, nepriklausomai teises paslaugas teikiantys asmenys, bankroto administratoriai, patentiniai patikėtiniai ir pan., nepatenka nė į vienos iš teisinių profesijų reguliavimo sferą, todėl jiems teisininkų veiklos principai ir taisyklės iš esmės nėra taikomi.

5 Susskind, R. E. *Tomorrow's Lawyers: An Introduction to Your Future*. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 162.

pačios profesijos atstovai⁶, todėl ir perėjimas iš vienos teisininko profesinės veiklos į kitą yra paprastesnis. Tuo tarpu Europoje teisininko profesija yra išskaidyta į teisėjo, prokuroro, advokato, notaro, antstolio ir pan., be to, nemaža dalis praktikuojančių teisininkų, pavyzdžiui, įmonių ir institucijų teisininkai, teisės dėstytojai, nepriklausomai teisinės paslaugas teikiantys asmenys, bankroto administratoriai, patentiniai patikėtiniai ir pan., nepatenka nė į vienos iš įvardintų profesijų reguliavimo sferą, todėl jiems teisininkų veiklos principai ir taisyklės iš esmės nėra taikomi, o tai reiškia, kad kontinentinės Europos jurisdikcijoms būdingas teisininko profesijos išsiskaidymas lemia ir reguliavimo fragmentiškumą. Be to, teisininkų etikos taisyklės tiek bendrosios, tiek kontinentinės teisės šalyse yra daugiausiai orientuotos į advokato, atstovaujancio fiziniam asmeniui teisme, vaidmenį, tačiau finansinė krizė, bankų bankrotai bei vis dažniau viešumoje nuskambančios įtakingų tarptautinių korporacijų finansinės ir teisinės machinacijos rodo, kad teisininkų etikos paradigma neatitinka šiuolaikinių realių.

Šio straipsnio tikslas yra lyginamuoju aspektu atskleisti advokato profesinio nepriklausomumo principo turinį ir jo raiškos tendencijas teisinių paslaugų komercializacijos kontekste. Tyrimas pagrindžia, kad pasaulyje sparčiai plintančios teisių paslaugų liberalizavimo tendencijos gali lemti advokato nepriklausomumo principo devalvavimą, užleidžiant vietą entrenchment idėjai. Be to, nors Lietuvoje advokato profesijos principų reglamentavimas yra artimas kontinentinės teisės tradicijai, tačiau supratimas ir taikymas priklauso nuo požiūrio į teisininko vaidmenį, o jis pasižymi išreikštu rungtyniškumu, todėl yra artimesnis JAV vyraujančiai teisininko vaidmens sampratai. Bendrosios ir kontinentinės teisės integracijos procesai bei precedento neturinčios teisių paslaugų rinkos liberalizavimo reformos Jungtinėje Karalystėje, kurios, anot teisių paslaugų rinkos analitikų, netrukus nuvilnys ir kitose Vakarų jurisdikcijose, bei siekis globaliame kontekste įvertinti Lietuvos teisių paslaugų rinkoje vykstančius procesus ir numatyti tendencijas, lėmė pasirinkimą analizuoti advokato nepriklausomumo principą lyginant kontinentinės ir bendrosios teisės sistemas. Tyrimo metu kompleksiskai taikyti skirtingi metodai: lyginamasis, deskriptivinis, apibendrinimo bei sisteminės analizės.

1. Advokato profesinio nepriklausomumo dimensijos ir jų raiška lyginamuoju aspektu

1990 metais Jungtinės Tautos, patvirtindamos pagrindinius teisininko vaidmens principus, pripažino teisininko nepriklausomumo reikšmę⁷. Šis Jungtinių Tautų dokumentas buvo atsakas į kai kuriose šalyse įvykusius susidorojimus su teisininkais.

6 Terry, L. S. Introduction to the European Community's Legal Ethics Code-Part I: An Analysis of the CCBE Code of Conduct. *Georgetown Journal of Legal Ethics*. 1993, 7: 10.

7 Barcelo, J. J., *supra* note 2, p. 45.

Pavyzdžiui, 1995 metais Turkijoje dešimtys advokatų, gynusių kurdus, buvo areštuoti ar net nukankinti⁸. Šiems principams pritaria ir kitos tarptautinės organizacijos, pavyzdžiui, tarptautinė teisininkų asociacijų organizacija (International Bar Association, IBA)⁹, Europos advokatų asociacijų taryba (CCBE)¹⁰, tarptautinė notariato organizacija (U.I.N.L.)¹¹ bei tarptautinė antstolių ir teismo pareigūnų sąjunga (UIHJ)¹².

Pagrindiniai šaltiniai, reguliuojantys teisininko nepriklausomumo principo turinį, pirmiausiai yra atitinkamos teisinės profesijos taikomi etikos ar profesinės veiklos kodeksai. Pavyzdžiui, lyginant Europos Sąjungos advokatų veiklos kodeksą su JAV pavyzdinėmis teisininkų profesinės veiklos taisyklėmis (Model Rules of Professional Conduct)¹³, kurios yra pagrindas galiojančioms teisininkų veiklos taisyklėms visose JAV valstijose, akivaizdu, kad JAV galiojančios taisyklės yra kur kas išsamesnės ir detalesnės. Kita vertus, etikos taisyklių išsamumas nebūtinai skatina etišką elgesį. Europos advokatų asociacijų taryba, priimdama Europos Sąjungos advokatų etikos kodeksą, laikėsi pozicijos, jog pernelyg detalios etikos taisyklės turi trūkumų. Etikos kodekso tikslas yra sukurti palankią terpę tam tikrų etikos standartų laikymuisi, tuo tarpu taisyklės savaime neretai skatina jas apeiti, manipuliuoti, o ne įgyvendinti, nes išsamiai išdėstyti popieriuje tinkamus elgesio standartus, pageidaujama moralinį klimatą ar atsakyti į visus tinkamo elgesio klausimus – vis dėlto yra neįmanoma¹⁴. Taigi etikos kodeksas atskiram asmeniui gali būti naudingas tik tuo atveju, jei priimdamas etinius sprendimus jis remiasi adekvačiomis vertybinėmis nuostatomis.

Europos Sąjungos advokatų veiklos kodeksas¹⁵ nustato, jog tam, kad advokatas tinkamai atliktų savo funkcijas, jis turi būti nepriklausomas tiek nuo išorinių, tiek

8 Barceló, J. J.; Cramton, R. C. *Lawyers' Practice and Ideals: A Comparative View*. Boston: Kluwer Law International, 1999, p. 45.

9 IBA-IBA Guides, Rules and Other Free Materials [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-04-25]. <http://www.ibanet.org/Publications/publications_IBA_guides_and_free_materials.aspx#Standards,%20Principles%20and%20Ethics>.

10 CCBE: CCBE Code of Conduct [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-04-25]. <<http://www.ccbe.eu/index.php?id=32>>.

11 U.I.N.L. - International Union of Notaries [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-04-25]. <<http://www.uinl.org/148/principles-of-notarial-ethics>>.

12 Position Papers - UIHJ [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-04-25]. <http://www.uihj.com/en/position-papers_1012027.html>.

13 Model Rules of Professional Conduct: Table of Contents | The Center for Professional Responsibility [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-04-25]. <http://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/model_rules_of_professional_conduct_table_of_contents.html>.

14 Terry, L. S., *supra* note 6, p. 16.

15 Šio kodekso tikslas yra nustatyti bendras tarptautinės praktikos taisykles ir sumažinti sunkumų, atsirandančių dėl „dvejopos etikos“ standartų taikymo. Jis taikomas visiems Europos Sąjungos advokatams, nepriklausomai nuo to, kuriai advokatūrai ar teisininkų draugijai jie priklauso, kadangi besitęsiant Europos Sąjungos (ES) ir Europos ekonominės erdvės (EEE) integracijai padažnėjo tarptautinė advokatų veikla. *CCBE Code of Conduct, op.cit.*, p. 3. CCBE nėra Europos

nuo vidinių įtakų, pavyzdžiui, interesų konflikto, nes tai kuria visuomenės pasitikėjimą teisingumo administravimu bei teismo nešališkumu¹⁶. Taigi, šiuolaikinis teisininko profesijos, kuri neretai tapatinama su advokato profesija, supratimas pirmiausia yra siejamas su laisvos profesijos¹⁷, dalyvaujančios teisingumo įgyvendinime, įvaizdžiu. Profesijos, kuri, nors ir generuoja pajamas, bet nėra verslas.

Taigi, profesinis teisininko nepriklausomumas yra tradiciškai laikomas pamatiiniu profesiniu principu ir apima tokias dimensijas: nepriklausomumą nuo valstybės, įskaitant leidžiamąją, vykdomąją bei teisminę valdžias, nepriklausomumą nuo kliento bei kitų įtakų¹⁸.

1.1. Nepriklausomumas nuo valstybės

Europoje advokato nepriklausomumo principo idėjinis pagrindas yra šios profesijos funkcija ginti žmogų nuo valstybės¹⁹, o advokatūra save mato kaip įgyvendinančią svarbią politinę misiją ginant žmogų nuo nepagrįstai naudojamos valstybės galios²⁰. Teisininko nepriklausomumas valstybės atžvilgiu yra ir JAV teisininko profesijos ideologijos dalis, kadangi nepriklausoma teisininko profesija ir jos savivalda

Sąjungos institucija, taigi jos sprendimai nėra privalomi ES šalims, todėl kiekvienos ES šalies advokatų asociacijos pačios sprendžia, ar laikytis šio kodekso. CCBE tinklalapyje įdėta lentelė, kurioje pateikiama informacija dėl šių taisyklių galiojimo kiekvienoje iš prisijungusių šalių, pavyzdžiui, pagal šios lentelės duomenis, Lietuvoje šis kodeksas buvo priimtas 2004 m. kovo 26 d. advokatūros konferencijoje ir yra privalomas su visais būsimais pakeitimais Lietuvos advokatams. Adoption of the CCBE Code Of Conduct 2006 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-04-25]. <http://www.ccbe.eu/fileadmin/user_upload/NTCdocument/Status_of_the_CCBE_C1_1386165089.pdf>.

Kodeksas yra išverstas į lietuvių kalbą ir yra pasiekiamas Lietuvos advokatūros tinklalapyje. Lietuvos advokatūra [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-04-25]. <http://denver.infolex.lt/advoco_old/?item=esaekod>. Kartu su šiuo kodeksu, CCBE taip pat yra paskelbusi paaiškinamąjį memorandumą (Explanatory Memorandum and Commentary on the CCBE Code of Conduct for Lawyers in the European Community), kuris nėra pateikiamas lietuviškojoje kodekso versijoje. Code of Conduct for European Lawyers 200 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-04-25]. <http://www.abbl.lu/sites/abbl.lu/files/wysiwyg/Code_Lawyers_EU_ENG.pdf>.

16 Europos advokatų kodekso 2.1. taisyklė nustato, jog advokato pareigos reikalauja visiško jo nepriklausomumo nuo bet kokios įtakos. Toks nepriklausomumas yra būtinas tiek pat, kiek ir teisėjo nešališkumas. Todėl advokatas privalo stengtis nediskredituoti savo profesijos standartų, siekdamas įtikinti savo klientui, teismui ar tretiesiems asmenim.

17 „Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad advokatas yra laisvos profesijos atstovas: advokatas įsteigia savo darbo vietą, nusprendžia, ar paslaugas teiks pats, ar kooperuosis su kitais advokatais, ar pasitelks į pagalbą kitus samdomus darbuotojus, o gal apsieis be jų pagalbos, advokatas lyg ir laisvai nustato savo darbo laiką, darbo režimą, pats riboja savo užimtumą“. Lastauskienė, G., *supra* note 3, p. 1478.

18 Barceló, J. J., *supra* note 2, p. 275.

19 *Ibid.*

20 *Ibid.*, p. 280.

yra laikoma demokratinės visuomenės pagrindu ir atsvara totalitariniams režimams, kurie buvo suvešęję dvidešimtajame amžiuje civilinės teisės valstybėse²¹.

Teisinių profesijos nepriklausomumo nuo valstybės kontekste itin svarbus vaidmuo tenka teisinių savivaldai. Todėl organizaciniu požiūriu tam, kad advokatas, notaras, antstolis ar kita laisva teisininko veikla būtų nepriklausoma nuo valstybės įtakos, būtinas stiprus ir nepriklausomas narius vienijantis savivaldos organas, pajėgus apginti savo vertybes nuo išorinių atakų. Šios savivaldos organizacijos paprastai yra ne tik nepriklausomos nuo valstybės, bet nustato ir profesinės veiklos gaires bei prižiūri jų įgyvendinimą²². Taigi šioms organizacijoms keliami uždaviniai veikti kaip visų tos profesijos atstovų interesus telkianti, ginanti bei jų nepriklausomumą nuo viešosios valdžios užtikrinanti, taip pat tinkamo teisinio reguliavimo siekianti institucija. Pavyzdžiui, Prancūzijoje yra apie 180 advokatų asociacijų, kurios priima į advokatus, nustato advokatų veiklos taisykles, drausmina advokatus, sprendžia ginčus dėl advokatų atlyginimo, siekia, kad kuo mažiau ginčų dėl advokatų veiklos pasiektų teismus, nes teismai yra vertinami kaip dar viena grėsmė advokato nepriklausomumui²³. Be to, narystė šiose savivaldos organizacijose dažniausiai yra privaloma²⁴.

Todėl kalbant apie teisininko profesijos nepriklausomumą nuo valstybės paminėtinas nepriklausomumas ir nuo teisminės valdžios, o ne tik nuo politinės ar vykdomosios. Tai yra, kol pavyzdžiui, advokatai rodo pagarbą teismui, teismai neturėtų kištis į advokatų savivaldos reikalus, tai pat ir į naujų narių priėmimą bei jų drausminę atsakomybę²⁵.

Kita vertus, tiek advokato, tiek kitos teisinės profesijos, teikiančios teises paslaugas, kaip notaro, antstolio, yra reguliuojamos teisės aktais ir net kartais įvardijamos kaip valstybės kontroliuojamos²⁶. Kitaip tariant, teisininko nepriklausomumas

21 Barcelo, J. J., *supra* note 2, p. 49.

22 Pavyzdžiui, advokatūra kai kurių autorių darbuose yra laikoma advokatų „prieglobsčiu“ nuo viešosios valdžios, saugančiu advokatą nuo „bet kokių kitų juridinių ar fizinių asmenų poveikio, žiniasklaidos ar politinių partijų įtakos“. Bitinas, A. Advokatūros vieta valstybėje: nepriklausomumo ir autonomijos užtikrinimas. *Justicija*. 2012, 77: 2–15.

23 Barceló, J. J., *supra* note 2, p. 279.

24 2008 m. sausio 7 d. Lietuvos Konstitucinio Teismo nutarimu, kuriuo atitinkančiomis Konstituciją buvo pripažintos Antstolių įstatymo nuostatos, įtvirtinančios privalomą antstolių narystę Antstolių rūmuose, Teismas suformulavo doktriną, kad valstybės kontroliuojamų profesijų narystė asociacijose yra privaloma. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo 45 straipsnio 3, 5 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 4-136; Lastauskienė, G., *supra* note 3, p. 1483.

25 Barcelo, J. J., *supra* note 2, p. 47.

26 Lietuvos Konstitucinio Teismo nuomone, tiek notaro, tiek antstolio profesijos yra valstybės kontroliuojamos profesijos, vykdančios viešąjį interesą užtikrinančias funkcijas, o „jiems šias funkcijas vykdyti perdavusi valstybė kontroliuoja, kaip jos vykdomos“. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos antstolių

reiškia, kad jis, atlikdamas profesines pareigas, gali veikti visiškai laisvai, paisydamas tik teisės aktuose nustatytų apribojimų. Lietuvoje, anot Lastauskienės, „valstybės kontrolė advokatų profesinio elgesio vertinimo srityje yra minimali“, todėl didžiąją dalį kontrolės valstybė yra perdavusi advokatų profesiniam susivienijimui – Lietuvos advokatūrai²⁷.

Šie akcentai yra šiek tiek svetimi JAV advokatūrai, kurioje teismai nustato advokato veiklos taisykles bei disciplinuoja prasižengusius šiom taisyklėm. Kaip jau buvo minėta, JAV advokatų profesinė veikla yra gerokai detaliau reguliuojama nei Europos valstybėse²⁸. Po votergeito ir kitų skandalų daugelyje JAV valstijų advokatų drausminės atsakomybės klausimai buvo perduoti nagrinėti valstijų aukščiausiems teismams, kurie šias bylas patikėjo nagrinėti atitinkamoms nepriklausomoms agentūroms, kuriose visu etatu dirba nepriklausomi teisininkai²⁹. Taigi, profesinės asociacijos, kurios buvo itin svarbios bendrosios teisės šalyse, prarado ankstesnes savo pozicijas, t. y. tiek JAV, tiek Jungtinėje Karalystėje, tiek Australijoje jos jau nebeturi išimtinių galių drausminti savo narių, kaip ir uždrausti reklamuotis ar nustatyti minimalius paslaugų įkainius³⁰. Įdomu tai, kad Australijos New South Wales valstijoje klientų skundų nagrinėjimą iš teisininkų asociacijos perdavus nagrinėti teisinių paslaugų ombudsmeniui – atmetamų klientų skundų sumažėjo nuo 90 iki 15 procentų, nemažą dalį skundų grąžinant pakartotinai nagrinėti teisininkų asociacijai³¹. Kita vertus, mokslininkų nuomone, ši teisinių paslaugų vartotojų skundų nagrinėjimo schema vargu ar gali būti sėkmingai pritaikyta kitur, nes jos veikimas labai priklauso nuo ombudsmeno asmenybės, priešingu atveju procesas gali tapti labai politizuotas, akcentuojantis smulkius procedūrinius pažeidimus bei keliantis grėsmę teisininkų nepriklausomumui³².

Kita vertus, teisininkai neretai yra užėmę daug vykdomosios ir leidžiamosios valdžios pozicijų, todėl, pavyzdžiui, JAV politiniame diskurse neretai baiminamasi, ar

įstatymo 45 straipsnio 3, 5 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 4-136. Anot Lastauskienės, nors „Advokato veikla Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje nėra tiesiogiai pavadinta valstybės kontroliuojama, tačiau tam tikri advokato profesijos kontrolei būdingi požymiai leidžia teigti, kad advokatai taip pat patenka į valstybės kontroliuojamų profesijų sąrašą. Lastauskienė, G., *supra* note 3, p. 1479.

27 *Ibid.*, p. 1479–1480.

28 Model Rules of Professional Conduct: Table of Contents | The Center for Professional Responsibility, *supra* note 13.

29 B Barcelo, J. J., *supra* note 2, p. 49.

30 *Ibid.*, p. 21.

31 Maute, J. L. Global Continental Shifts to a New Governance Paradigm in Lawyer Regulation and Consumer Protection: Riding the Wave. *Alternative Perspectives on Lawyers and Legal Ethics: Reimagining the Profession*. New York: Routledge, 2011, p. 15.

32 *Ibid.*, p. 15–16.

teisininkai neturi pernelyg didelės įtakos įvairioms politinės valdžios šakoms, o ne atvirkščiai³³.

Apibendrinus teigtina, kad advokatų profesinis nepriklausomumas nuo valstybės pirmiausiai realizuojamas per stiprią savivaldą, tačiau tendencijos bendrosios teisės šalyse rodo, jog profesinės asociacijos prarado savo ankstesnes pozicijas, ypač narių drausminės atsakomybės srityje. Klientų skundų ir teisininkų drausminės atsakomybės klausimai JAV, JK bei Australijoje buvo perduoti nagrinėti teismams, atitinkamoms agentūroms ar ombudsmenui, kadangi savivalda nepajėgė efektyviai spręsti vartotojų (klientų) apsaugos problemų bei teisininkų atsakomybės klientams sistema buvo pernelyg statiška, lėta bei neefektyvi, mažai kuo padedanti teisinių paslaugų kokybe nusivylusiems klientams. Be to, įstatymų leidėjas, ypač bendrosios teisės šalyse, vis labiau kišasi į teisininko veiklos profesinį reguliavimą, nes nepaisant visuomenės požiūrio, jog teisininkai turėtų laikytis aukštesnių moralės ir etikos standartų, praktika rodo, jog teisininkai pasiduoda pagundoms ir turi ne mažiau silpnų nei jų klientai.

1.2. Nepriklausomumas nuo kliento

Dar vienas advokato nepriklausomumo aspektas, plačiai aptariamas akademi-niame diskurse dėl skirtingo požiūrio bendrosios ir kontinentinės teisės šalyse, yra teisininko nepriklausomumas nuo savo kliento. Pavyzdžiui, prancūzų ir amerikietiškos sampratos teisininko nepriklausomumo požiūriu labiausiai išsiskiria nepriklausomumo nuo kliento atžvilgiu. JAV teisininkų asociacija tradiciškai palaiko itin uolus advokato kaip kliento atstovo vaidmenį, mažiau reikšmės teikiant advokato kaip teisingumo sistemos tarnautojo funkcijai³⁴, todėl šis požiūris yra kritikuojamas už pernelyg išreikštą rungtyniškumą ir komercinę teisinės praktikos kultūrą³⁵. Prancūzų *avocats* nėra kliento atstovas ir neprivalo laikytis kliento nurodymų, nors ši tradicija pastaruoju metu taip pat yra labai veikiama konkurencijos teisinių paslaugų rinkoje. Vokietijoje advokatai, visą darbo dieną dirbantys vienai korporacijai, negali jos atstovauti teisme, o kai kuriose kontinentinės tradicijos šalyse advokatai negali byloje ginti savęs bei savo šeimos narių³⁶. Teisininko nepriklausomumo principu grindžiamas ir daugelyje kontinentinės teisės šalių numatytas ribojimas advokatams reklamuotis ar susitarti dėl apmokėjimo, susijusios su veiklos rezultatu, siekiant, jog kliento reikalas netaptų taip pat ir advokato reikalu³⁷. Europos advokatų veiklos kodeksas taip pat

33 Barcelo, J. J., *supra* note 2, p. 280.

34 Terry, L. S., *supra* note 6, p. 46, 48.

35 Barcelo, J. J., *supra* note 2, p. 49.

36 *Ibid.*, p. 47.

37 Terry, L. S., *supra* note 6, p. 33.

yra remiamas požiūriu, jog teisininkas, net ir atstovaudamas klientui, išlieka nepriklausomas, nesusitapatindamas su klientu ir net išlaikydamas tam tikrą atstumą tarp savęs ir kliento³⁸. Tuo tarpu JAV teisininkas (kuris dažniausiai tapatinamas su advokatu) matomas kaip kliento pasamdytas atstovas, turintis specialių žinių, priskiriant jam net „pasamdyto ginklo“ (angl. *hired gun*) vaidmenį³⁹. Taigi, teisininko tikslas JAV yra padėti klientui pasiekti tikslus, kurių jis pats pasiekti negali dėl žinių trūkumo⁴⁰. Teisininkas čia vertinamas kaip savotiškas kliento „pratęsimas“, taigi, klientas yra santykio su teisininku šeimininkas, o teisininkas, atstovaudamas klientui, anot profesoriaus Terry, netgi praranda savo atskirą identitetą⁴¹.

Todėl tradiciniu prancūzų advokato požiūriu, JAV advokatūra yra komercializacijos ir perdėto uolumo tarnaujant klientui spektaklis. Kita vertus, prancūzas šiame spektaklyje mato savo profesijos galimą ateitį⁴². Šiame kontekste JAV advokatą labiausiai nustebintų Prancūzijoje ir kai kuriose Europos valstybėse galiojanti advokatų tarpusavio komunikacijos konfidencialumo, taip pat ir nuo kliento, taisyklė⁴³. Europos advokatų veiklos kodekse visas 5 skyrius reguliuoja advokatų tarpusavio santykius, tuo tarpu JAV teisininkų veiklos kodekse tokios atskiros taisyklių kategorijos nėra⁴⁴. Kita vertus, įdomu, jog Europoje užtikrinama didesnė advokato ir kliento konfidencialumo apsauga nei JAV, nes JAV galioja nemažai šios taisyklės išimčių⁴⁵. Pavyzdžiui, JAV galioja taisyklė, kurios dauguma advokatų yra linkę laikytis, jog advokatas privalo informuoti teismą, jei klientas sako netiesą, davęs priesaiką⁴⁶.

Lietuvos advokatų etikos kodekso principinės nuostatos yra artimos kontinentinės teisės tradicijai, tačiau požiūris į advokato vaidmenį atrodo vis dėlto artimesnis JAV. Anot Lastauskienės, advokatas, teikiantis paslaugas klientui, privalo padaryti viską, kad kiek įmanoma būtų apginti kliento interesai, ir tik šis rezultatas yra jo santykio su klientu kokybės matas, todėl „konkrečioje situacijoje, siekdamas tokio rezultato, advokatas gali skatinti savo klientą ar kitus asmenis sakyti netiesą (arba nutylėti tiesą); gali teikti ne visus įrodymus, kuriais disponuoja, nes kai kurie įrodymai yra nepalankūs jo klientui; gali vilkinti procesą ar inicijuoti naujus procesus“⁴⁷.

38 Terry, L. S. Introduction to the European Community's Legal Ethics Code-Part I: An Analysis of the CCBE Code of Conduct. *Georgetown Journal of Legal Ethics*. 1993, 7: 48.

39 *Ibid.*, p. 47.

40 *Ibid.*, p. 48.

41 *Ibid.*

42 Barceló, J. J., *supra* note 2, p. 276.

43 *Ibid.*, p. 269.

44 Terry, L. S., *supra* note 6, p. 57.

45 Barceló, J. J., *supra* note 2, p. 269.

46 Terry, L. S., *op. cit.* 6, p. 47.

47 Lastauskienė, G., *supra* note 6, p. 1477.

Kita vertus, tiek bendrosios, tiek kontinentinės teisės šalyse teisininko santykių su klientu kontekste akivaizdu, jog teisininkas visuomet siekia geriausio teisinio rezultato savo klientui teisėtomis priemonėmis⁴⁸.

1.3. Nepriklausomumas nuo kitų įtakų

Advokatas turėtų būti nepriklausomas ne tik nuo valstybės ir kliento, bet ir nuo visuomenės įtakų, todėl, pavyzdžiui, Vokietijoje advokatas negali pernelyg susisiekti su jokia politine, religine ar ideologine grupe, o Belgijoje advokatas negali turėti verslo ar dirbti visu etatu, išskyrus dėstytojavimą. Daugelyje šalių advokatai turi likti nepriklausomi ir nuo kitų nepriklausomų profesijų, tai yra draudžiamos partnerystės ar atlyginimo pasidalinimo susitarimai su kitomis laisvomis profesijomis, pavyzdžiui, auditoriais, notarais ir pan.⁴⁹ Taigi, tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės šalyse teisininko profesijos nepriklausomumas tradiciškai yra realizuojamas ir per draudimą užsiimti su jo teisine praktika nesuderinama veikla, t. y., pavyzdžiui, tuo pačiu metu būti ir advokatu, ir notaru ar valstybės tarnautoju, prokuroru, teisėju ar ministru, tam, kad jis galėtų deramai atlikti savo funkcijas, gindamas kliento interesus prieš valstybę. Tačiau yra valstybių, kur yra ir išimčių, pavyzdžiui, Belgijoje advokatui yra leidžiama būti ir pakaitiniu teisėju⁵⁰. Kita vertus, Europos advokatų veiklos kodekso paaiškinamajame memorandume dėl taisyklės 2.5 (Nesuderinama veikla) pažymima, jog yra nemažai skirtumų tarp Valstybių narių dėl šios taisyklės taikymo, ypač dėl galimybės užsiimti komercine veikla⁵¹.

Iš tiesų, teisininko nepriklausomumo principo praktinis įgyvendinimas bendrosios ir kontinentinės teisės šalyse skiriasi dėl skirtingo požiūrio į teisininko vaidmenį⁵². Kadangi teisininko vaidmens samprata ir jos kaita yra aptariama kitose publikacijose⁵³, todėl čia aptarsime tik teisininko vaidmens santykį su teisininko nepriklausomumo principu.

2. Teisininko vaidmens santykis su nepriklausomumo principu

Kaip jau buvo minėta, analizuojant teisininko nepriklausomumo nuo kliento dimensiją, JAV tradiciškai palaikomas itin uolaus advokato kaip kliento atstovo vaid-

48 Plačiau teisininko vaidmuo ir jo kaita aptariama II skyriuje.

49 Europos advokatų veiklos kodekso taisyklė 3.6 numato, jog advokatas negali dalytis savo honoraru su asmeniu, kuris nėra advokatas, išskyrus atvejus, kai advokato ir kito asmens bendradarbiavimą leidžia valstybės narės, kuriai priklauso advokatas, įstatymai/ *CCBE Code of Conduct, op. cit.*; Barceló, J. J., *supra* note 2, p. 48.

50 Barceló, J. J., *supra* note 2, p. 47.

51 Terry, L. S., *supra* note 6, p. 25.

52 *Ibid.*, p. 5.

53 Berkmanas, T.; Gruodytė, E., *supra* note 3, p. 79–90; Kiršienė, J.; Malinauskas, V., *supra* note 3, p. 66–89.

muo, vakarų Europos šalyse tradiciškai remiamasi požiūriu, jog teisininkas, net ir atstovaudamas klientui, išlaiko tam tikrą atstumą tarp savęs ir kliento. Rungtyninis advokatavimo modelis (angl. *adversial advocacy*) teisinėje literatūroje įvardijamas dominuojančiu bent jau bendrosios teisės sistemos šalyse⁵⁴. Taigi, JAV dominuojant požiūriui, jog teisininkas yra kliento „pasamdytas ginklas“ (angl. *hired gun*)⁵⁵ rungtyninėje teisinėje sistemoje arba „gladiatorių ringe“, įstatymų leidėjas ir vykdomoji valdžia vertina teisininką pirmiausiai kaip grėsmę. Iš vienos pusės, yra baiminamasi, kad advokatas gali ginti kliento interesus pernelyg uoliai, pažeisdamas kitų ginčo (teisinio santykio) šalių ir trečiųjų asmenų interesus ar įsivelti į nesąžiningą konkurenciją su kitais advokatais dėl naujų klientų. Kita vertus, advokatas vedamas godumo gali pasipinigauti kliento sąskaita ar suteikti nekokybišką paslaugą, jos kokybės nesugebančiam įvertinti klientui. Tai gali būti ir viena iš priežasčių, kodėl teisininkų etikos taisyklės JAV yra itin detalios. Prancūzijos ir kitų kontinentinės teisės šalių įstatymų leidėjas taip pat stengiasi užkardyti panašias grėsmes, tačiau požiūris į teisininkus iš esmės yra pozityvesnis nei JAV⁵⁶. Anot prof. Terry, Europos advokatų veiklos kodeksas taip pat atspindi didesnę pasitikėjimą teisininko gebėjimu atsispirti pagundai. Priešingai nei JAV teisininkų veiklą reguliuojančios veiklos taisyklės, kuriose siekiama kuo daugiau sureguliuoti kiekvieną teisininkui galinčią iškilti pagundą, Europos advokatų veiklos kodekse reguliuojamos situacijos, kurios gali turėti įtakos teisininko nepriklausomumui ir atstumo nuo kliento išlaikymui⁵⁷.

Nors Lietuvos advokatūros įstatymo 4 straipsnio 3 dalis nustato, jog advokato veikla yra teisinių paslaugų teikimas, bet nėra komercinė ūkinė, tačiau Lietuvoje advokatas vertinamas tiek kaip „pagalbininkas žmogui, susiduriančiam su baudžiamaisiais įstatymais ir pasiklystančiam jų džiunglėse arba tiesiog tvarkančiam gyvenimiškuosius teisinius civilinius dalykus, <...> tai yra ne vien paslaugos teisingumo verslininkas, o ir kaip humanitarinė profesija“⁵⁸, tiek kaip „pirmiausia mokamas teisinės paslaugas teikiantis ir visomis priemonėmis pelno siekiantis asmuo“⁵⁹, taigi privatus teisininko profesija savo prigimtimi yra prieštaringa⁶⁰.

54 Parker, C. Critical Morality for Lawyers: Four Approaches to Lawyers' Ethics, A, *Monash University Law Review* 2004, 30: 57.

55 Terry, L. S., *supra* note 6, p. 47.

56 Barceló, J. J., *supra* note 2, p. 278–279.

57 Terry, L., *supra* note 6, p. 55.

58 *Advokato profesija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-04-18]. <<http://lzinios.lt/lzinios/komentarai/advokato-profesija/169152>>.

59 Lastauskienė, G., *supra* note 3, p. 1475. Anot prof. Landsbergio, kuris cituoja pačius advokatus, „Dar niekada Lietuvos advokatūroje nebuvo tokio pinigų kulto, kaip dabar“. „Patys geriausi teisininkai nueina į advokatūrą... ir todėl, kad advokatūra jiems suteikia didžiausias pajamas. Studentai teisėjais būti nenori“. *Advokato profesija, op. cit.* 58.

60 Pavyzdžiui, advokatas, Lastauskienės nuomone, yra, viena, atlygintinių teisinių paslaugų teikėjas, privalantis siekti, kad jo paslaugos būtų perkamos, antra, advokatų veikla pasižymi

Nepaisant įvardintų grėsmių teisininkų veiklos principai akademiniam bei teisinės praktikos diskurse paprastai grindžiami proceso rungtyniškumu ir iš jo išplaukiančiu advokato, kaip nepriklausomo tarpininko tarp kliento ir teisinės sistemos, vaidmeniu siekiant sudaryti galimybę klientui įgyvendinti teisėtus interesus. Taigi rungtyniškumo konceptas yra svarbus tiek bendrosios, tiek kontinentinės teisės modeliuose⁶¹. Anot prof. Terry, skirtingas požiūris į teisininko vaidmenį iš tiesų veikia sprendimų priėmimo procesą⁶², o ne rezultatą – kliento atstovavimo kokybę⁶³, todėl šie skirtumai, konceptualizuojant teisininko vaidmenį, nereiškia, kad Prancūzijos ar Vokietijos teisininkas atstovauja klientui prasčiau nei jo kolega JAV.

Kita vertus, teisinių paslaugų rinkos analitikai sutartinai teigia, kad šiuolaikinė, į vartotojiškumą orientuota visuomenė, didėjantis praktikuojančių teisininkų skaičius bei aštrėjanti konkurencija tarp jų, technologijos, globalizacija ir kiti veiksniai keičia ne tik teisininko vaidmens sampratą, bet ir veiklos principus.

3. Teisinių paslaugų rinkos pokyčiai

Pastaruosius penkiasdešimt metų Europoje bei JAV, o pastarąjį dešimtmetį ir Lietuvoje, stebimas ryškus asmenų, baigusių teisės studijas, didėjimas. Teisės studijų absolventų skaičius daugelyje šalių išaugo net penkis kartus⁶⁴. Anot prof. Barceló, santykinis teisininkų, praktikuojančių tam tikroje jurisdikcijoje, skaičius yra ir ekonominis rodiklis, parodantis teisės kaip socialinio reguliavimo ir ginčų sprendimo instrumento poreikį visuomenėje⁶⁵. Kita vertus, konkurencijos tarp teisininkų augimas pakeitė ir teisinių paslaugų teikimo kultūrą, įvardijamą kaip teisės komercializacija. Kartu pastebimas ir didėjantis pasipiktinimas dėl teisininko profesijos devalvacijos bei diskreditacijos.

Teisinių paslaugų rinkos analitikai⁶⁶ paprastai išskiria šiuos pagrindinius veiksnius, turinčius esmingos įtakos pasikeitimams teisinių paslaugų rinkoje bei galinčius pakeisti netgi teisininko profesijos sampratą ir veiklos principus: teisinių paslaugų komodizacija (suprekinimas), globalizacija, kurią dar spartina informacinių tech-

absoliučiu lojalumu savo klientui, trečia, advokatas veikia kaip teisingumo įgyvendinimo proceso dalyvis. Didžiausią koliziją sukuria būtent advokato pareiga padėti teismui teisingai išspręsti bylą ir jo tiesiog šventa įvardijama pareiga siekti byloje paties palankiausio klientui sprendimo. Lastauskienė, G., *op. cit.* 3, p. 1477.

61 Barceló, J. J., *supra* note 2, p. 278–279.

62 Terry, L. S., *supra* note 6, p. 50.

63 *Ibid.*

64 Barceló, J. J., *supra* note 2, p. 20.

65 *Ibid.*

66 Barceló, J. J., *supra* note 2, p. 18–20, p. 243–245.

nologijų ir socialinių tinklų plėtra, bei koncentracija. Šie veiksniai yra tarpusavyje glaudžiai susiję.

Kalbant apie teisinių paslaugų **komodizaciją** (angl. *commoditizing the law*), pasakytina, jog teisininkų veikla neretai vertinama iš dviejų dichotominių pozicijų, t. y. arba kaip labai individuali, reikalaujanti skirtingų sprendimų, kūrybingumo kiekvienam klientui bei situacijai, arba kaip labai šabloniška, trafaretinė, pritaikoma daugeliui klientų su minimaliais pokyčiais. Iš tiesų, teisininko veikla gali būti tiek individuali, tiek trafaretinė. Prof. Susskindas prognozuoja teisininko veiklos dalies, kuri yra šabloniška, didėjimą ir jos „suprekinimą“ (komodizaciją) atsižvelgiant į informacinių technologijų įtaką⁶⁷. Teisinių paslaugų komodizacija reiškia, kad teisinės paslaugos ar bent tam tikra jų dalis įgyja vartojamųjų prekių požymių, t. y., pirkėjo požiūriu, jos tampa vis mažiau diferencijuotos, todėl pirkėjui vis mažiau svarbu iš ko jas pirkti ir tokiu atveju svarbiausiu veiksmu, lemiančiu pirkėjo apsisprendimą dėl paslaugos įsigijimo, yra kaina⁶⁸.

Dabartinė daugumos teisininkų apmokėjimo už paslaugas strategija ir taktika yra apmokėjimas už jų sugaištą laiką, t. y. mokama už teisininko pastangas, laiką bei indėlį, o ne už rezultatą. Deja, dėl didelių teisinių paslaugų įkainių nemaža dalis visuomenės, netgi verslininkų, negali sau leisti samdyti advokato, ypač prevencinei ar rizikos įvertinimo funkcijoms atlikti, todėl dauguma teisininkų dirba ginčų, t. y. jau iškilusių teisinių problemų sprendimo srityje. Be to, teisinių paslaugų pirkėjai dėl informacijos įvairiais kanalais prieinamumo tampa vis labiau informuoti apie teises paslaugas ir jų kokybę bei gebantys ją įvertinti. Atitinkamai teisės suprekinimo procesas ne tik gali sumažinti paslaugos kaštus ir kainą, bet daugeliu atvejų – pagerinti ir kokybę, nes informacinė programa, jai pateikus visą reikalaujamą individualią informaciją, sutikrina ją su jau prieinamomis duomenų bazėmis bei sumaketuoja dokumentą. Nors teisės „suprekinimas“ vargu ar teisininkams bus komerciškai naudingas, bet neabejotinai sumažins paslaugos kainą bei padidins teisinių paslaugų prieinamumą. Šiuos reiškinius jau keletą metų galime stebėti ir Lietuvoje, ypač notarų teikiamų paslaugų kontekste, pavyzdžiui, tvarkant juridinių asmenų steigimo dokumentus notarai privalo naudotis informacinės programos JAREP⁶⁹ paslaugomis, o tvirtindami

67 Susskind, R. E., *supra* note 5, p. 23–49.

68 King, L.; Edwards, C. Alternative Business Structures: A Brave New Legal Services World? [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2014-04-25]. <<http://eprints.staffs.ac.uk/1200>>.

69 Juridinių asmenų registravimo elektroninės paslaugos (JAREP) teikimas, duomenų, dokumentų ir informacijos teikimas Juridinių asmenų registrai ir šio registro duomenų, dokumentų ir informacijos teikimas internetu. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos valdomų valstybės registru ir informacinių sistemų viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę plėtros 2013–2019 metų veiksmų plano patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 139-7148, punktas 11.2

sandorius – NETSVEP⁷⁰, tvarkydami hipotekos dokumentus – HISREP⁷¹. Tų pačių tikslų yra siekiama ir civilinio proceso kodekse numatytais supaprastintomis proceso kategorijomis dėl teismo įsakymo išdavimo, dokumentinio proceso ir pan.

Be to, prof. Susaskindo nuomone, atitinkamą teisinį darbą suskaidžius į tam tikras užduotis, pavyzdžiui, teismo ginčo sprendimą į: dokumentų apžvalgą, teisinį tyrimą, ginčo sprendimo strategijos planavimą, įrodymų rinkimą, argumentavimą ir pan., paslaugos tam tikrų užduočių atlikimui galėtų būti perkamos iš trečiųjų šalių, kurios jas atliktų gerokai pigiau nei jos būtų atliekamos vidiniais resursais. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje veikianči teisinė firma galėtų pirkti teismo tyrimo paslaugas iš Lietuvoje veikiančios advokatų kontoros. Taigi, **globalizacija**, kuri nemaža dalimi buvo paveikta ir susisiekiama bei ryšio galimybių pažangos, interneto bei socialinių tinklų plėtros, ypač išplėtė vidinį ir išorinį paslaugų pirkimą iš pigesnių, kartais net ofšorinių šaltinių, vadinamą „outsourcing“⁶. Tai yra, spaudžiamos mažinti teikiamų paslaugų kainas, teisinių paslaugų įmonės vis didesnę jų dalį atlieka ne savo vidinėmis pajėgomis, o įsigyja iš šalių, kur šios paslaugos yra pigesnės (Jungtinės Karalystės provincijos, Indija, Kinija, Rytų Europa)⁷².

Konsolidacija, kaip reiškiny, stebimas Europos šalyse, ypač Jungtinėje Karalystėje, Vokietijoje ir Prancūzijoje jau nuo 1970 metų⁷³. Praėjusio šimtmečio devintąjį

70 Nuo 2009 m. Lietuvos notarų biuruose, bendradarbiaujant su nekilnojamojo turto sandorių registruojančia Valstybės įmone „Registru centras“, įdiegta ir veikia Nekilnojamojo turto sandorių viešoji elektroninė paslauga NETSVEP. Tai – nekilnojamojo turto sandorių viešoji elektroninė paslauga, kai nekilnojamojo turto registro ir kadastro informacija elektroninėmis priemonėmis tiesiogiai yra teikiama notarams notaro biure, siekiant supaprastinti nekilnojamojo turto sandorių sudarymo procedūras bei visus reikiamus sandoriui sudaryti bei teisėms įregistruoti veiksmus atliekiant pas notarą, nesikreipiant į kitas institucijas dėl nekilnojamojo turto registracijos dokumentų. Gumuliauskiene, L.; Svirbutienė, D., *supra* note 3, p. 11–22. Naudojantis šia informacine sistema 2012 metų pirmą pusmetį notaro elektroniniu parašu patvirtinta 91,9 tūkst. nekilnojamojo turto sandorių dokumentų, iš jų 84,4 tūkst. parengta NETSVEP elektroninio dokumento pavidalu ir 7,5 tūkst. – PDF formatu. Naudodamiesi NETSVEP, per šį laikotarpį notarai pateikė 219,6 tūkst. užsakymų, iš jų 101,3 tūkst. užsakymų dėl duomenų sandoriams rengti, 93,5 tūkst. užsakymų dėl juridinių faktų apie įvykusius sandorius ir 24,7 tūkst. užsakymų daiktinėms teisėms registruoti. Pažymėtina, kad 2012 metais su NETSVEP jau dirbo visi Lietuvos notarai. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos valdomų valstybės registru ir informacinių sistemų viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę plėtros 2013–2019 metų veiksmų plano patvirtinimo“, *op. cit.*, punktas 11.1.

71 Notaras, naudodamas HISREP, gali sudaryti hipotekos ar įkeitimo sandorį ir perduoti sandorio duomenis Hipotekos registru. Programoje sukurta sąveika su Gyventojų, Juridinių asmenų, Nekilnojamojo turto, Kelių transporto priemonių, Traktorių, savaeigių ir kitų žemės ūkio mašinų, Jūrų laivų, Vidaus vandenų laivų ir Ginklų registrais. Šia paslauga naudojasi ir kiti Hipotekos registro duomenų teikėjai: teismai, Valstybinė mokesčių inspekcija, teikdama duomenis apie priimtus sprendimus steigti priverstinę hipoteką ar priverstinį įkeitimą, kreditoriai. *Ibid.*, punktas 10.1.

72 King, I.; Edwards, C., *supra* note 68, p. 6.

73 Barceló, J. J., *supra* note 2, p. 18–20, 243–245.

dešimtmetį nemažai Europos šalių liberalizavo teisininkų veiklos formų reguliavimą, sudarant galimybes jiems kooperuotis į įmones ir tokioms įmonėms savo veiklą vykdyti skirtingose vietose ar net šalyse. Tai lėmė teisininkų koncentravimosi į dideles įmones tendencijas. Šios tendencijos dar vadinamos teisės amerikinizacija⁷⁴, kadangi jos persikėlė į Europą iš už Atlanto. Kita vertus, daugumoje šalių apie 40 procentų advokatų kontorų yra vieno asmens praktikos, o dviejų trečdalių kontorų – ne daugiau kaip keturių praktikuojančių teisininkų, taigi rinkoje dominuoja smulkios teisinės kontoros, nors didesnę dalį teisinių paslaugos rinkos užima būtent didelės kontoros.

Advokato profesiją ir jai kylančius iššūkius Lietuvoje analizavusi Lastauskienė taip pat teigia, kad advokatų veiklos principai yra pakitę, „naujos kartos advokatas“ išsiskiria agresyvumu (net ir kolegų atžvilgiu) bei meistrišku manipuliavimu teisinėmis priemonėmis bei kliento tikslo beatodairišku siekimu⁷⁵, todėl keliamas klausimas, ar Lietuvos advokatūros įstatymo 4 straipsnyje įtvirtinta nuostata, jog advokato veikla nėra komercinė ūkinė veikla, iš tiesų nėra tik deklaracija, gerokai nutolusi nuo šiuolaikinės realybės⁷⁶. Beje, šis klausimas yra aktualus ne tik Lietuvoje

Prof. Susskindas knygoje „Ateities teisininkai. Įvadas į Jūsų ateitį“⁷⁷ teigia, jog per ateinančius 20 metų teisininkų veikla pasikeis tiek, kad ji mažai kuo primins tai, ką teisininkai veikia šiandien, ir pagrindiniai tam įtakos turintys veiksniai, kaip įvardija profesorius, yra „daugiau ar mažiau iššūkis“⁷⁸, liberalizacija ir informacinės technologijos⁷⁹. Todėl akademinėje literatūroje netrūksta diskusijų apie tai, ar pagrįsta teisininkams suteikti teisinių paslaugų teikimo monopolį⁸⁰, kadangi gana uždara teisininkų bendruomenė vis dėlto riboja kliento pasirinkimą. Todėl yra nemažai pasisakančių, jog teisinių paslaugų teikimas turėtų būti **liberalizuotas**, tačiau paprastai pasisakoma ne už teisinių paslaugų dereguliavimą, o už kitokį, draugiškesnį vartotojui ir atviresnį visuomenei reguliavimą⁸¹. Esant nemažam spaudimui iš teisinių paslaugų vartotojų pusės dėl šios paslaugos prieinamumo ir kainos, vykdomoji ir įstatymų leidžiamoji valdžia taip pat inicijuoja įvairias šios rinkos liberalizavimo iniciatyvas⁸².

74 Barceló, J. J.; Cramton, R. C. *Lawyers' Practice and Ideals: A Comparative View*. Boston: Kluwer Law International, 1999, p. 20.

75 Lastauskienė, G., *supra* note 3, p. 1486.

76 Staipsnyje apie advokato profesiją Lietuvoje yra keliamas klausimas „kaip keistųsi advokato etikos reikalavimų vertinimas, jeigu būtų pripažinta, kad advokatas veikia kaip verslininkas?“ *Ibid.*, p. 1488.

77 Susskind, R. E., *supra* note 2.

78 More for less challenge.

79 *Ibid.*, p. 3.

80 *Ibid.*, p. 161.

81 Susskind, R. E., *supra* note 5. Visa šio autoriaus knyga skirta kitokio požiūrio į teisininko vaidmenį ir teikiamas paslaugas pristatymui, kuriuos autorius mato kaip ateities teisininką.

82 King, I.; Edwards, C., *supra* note 68, p. 5–6.

4. Naujos teisinių paslaugų teikimo formos

Šiame kontekste įdomu, jog Jungtinėje Karalystėje ir Velse 2007 metais buvo pristatyta nauja teisinės paslaugas teikiančios įmonės forma, vadinama alternatyvia verslo struktūra (angl. *alternative business structure* – ABS). Šios formos įmonėje leidžiama investuoti išoriniam kapitalui, kitaip tariant, teisinių paslaugų įmonės finansiniais ir dalykiniais partneriais gali tapti ne tik teisininkai, kas iki šiol yra draudžiama daugumoje jurisdikcijų, tarp jų JAV, taip pat Lietuvoje. Škotijoje galioja panašus, bet šiek tiek konservatyvesnis reguliavimas⁸³. Viena pirmųjų licencijuotų tokių įmonių, kuriai buvo suteiktas alternatyvios verslo struktūros (ABS) statusas Jungtinėje Karalystėje, yra *Co-operative Legal Services*, kuri yra *Co-operative* įmonių grupės dalis. Ši įmonė paskelbė apie planus pradėti teikti teisinės paslaugas iš grupėi priklausančių ir Jungtinėje Karalystėje veikiančių 330-ies banko skyrių bei sukurti 300 papildomų darbo vietų⁸⁴.

Oklahomos universiteto profesorė Judith Maute įvardija šias pagrindines reformos teisinių paslaugų rinkoje Jungtinėje Karalystėje prielaidas: pirma, siekis užtikrinti teisinių paslaugų prieinamumą ir kokybę vartotojui iš konkurencinės politikos perspektyvos, antra, pašalinti inovatyvių veiklos formų teisinių paslaugų rinkoje trukdžius bei sudaryti galimybę steigtis alternatyvioms verslo struktūroms, taip pat išspręsti vartotojų apsaugos problemas, susijusias su teisinių paslaugų klientų skundų nagrinėjimo ir teisininkų atsakomybės sistema, kuri buvo teisininkų savivaldos organizacijų rankose⁸⁵.

Šios teisinių paslaugų rinkos **liberalizavimo** tendencijos Jungtinėje Karalystėje, Australijoje ir kitur, anot prof. Susskindo, rodo „precedento neturinčią entrepreneurystės dvasios raišką teisinių paslaugų rinkoje“⁸⁶. Savo ruožtu investuotojai, atpažįstantys, jog teisinių paslaugų rinka, Jungtinėje Karalystėje vertinama daugiau nei dvidešimt penkių milijardų svarų, toli gražu yra neišnaudojama ir neefektyvi, todėl mato milžiniškas galimybes pasiūlyti geresnės kokybės, pigesnes ir vartotojui tinkamesnes teisinės paslaugas. Jų manymu, nebūtina, jog teisinės paslaugas teiktų brangūs teisininkai, prabangiuose pastatuose, brangiuose miestų centruose⁸⁷. Kita vertus, teisininkai, jurisdikcijose, kurios priešinasi tokioms liberalizavimo tendencijoms, gali manyti, jog tai yra tik laikina, klaidinanti tendencija, netrukus atsisuksianti prieš klientus ir teisinių paslaugų rinkos veikėjus kitu galu, tačiau akivaizdu, jog Jungtinės Karalystės teisinių paslaugų rinka yra pakankamai įtakinga, todėl neišvengiamai palies ir kitų šalių rinkas, ypač jei tai lems klientų ir pajamų srautų pasikeitimus. Iš tiesų, Jungtinė Karalystė yra vienas iš pasaulinių teisinių paslaugų rinkos centrų ir sudaro net apie 20

83 Susskind, R. E., *supra* note 5, p. 7.

84 *Ibid.*

85 Maute, J. L., *supra* note 31, p. 11.

86 Susskind, R. E., *supra* note 5, p. 8.

87 *Ibid.*

procentų visos Europos teisinių paslaugų rinkos⁸⁸. Ekonominė krizė parodė, jog ekonominiai pokyčiai vienoje valstybėje sukelia pokyčius ir kitose bei nuvilnija tarsi banga. Kai kurie analitikai analizuojamas reformas vadina „cunamiu“ teisinių paslaugų rinkose⁸⁹. Kita vertus, dirbtinių kliūčių reformoms sudarymas atitinkamoje jurisdikcijoje gali pabloginti jos dalyvių konkurencingumą globalioje rinkoje. Beje, panaši liberalizavimo iniciatyva buvo pristatyta ir Kanadoje ir, remiantis prof. Susskindo prognozėmis, nepraeis nė dešimt metų, kai dauguma Vakarų valstybių jurisdikcijų teisinių paslaugų teikimas bus liberalizuotas pagal Jungtinės Karalystės pavyzdį⁹⁰.

ABS koncepcijos pristatymas Jungtinėje Karalystėje 2007 metais sukėlė aršias diskusijas. Vieni tendencijas, susijusias su galimybe išoriniam kapitalui dalyvauti teisinių paslaugų teikime, mato kaip teisininko profesijos pabaigą, kiti – kaip didesnio pasirinkimo vartotojui galimybę bei enterprenerystę teisėje. Ši teisinių paslaugų teikimo reguliavimo reforma pristatė ne tik skirtingas teisinių paslaugų teikimo formas, leidžiančias advokatams⁹¹ kurti teisines paslaugas teikiančias įmones kartu su neteisininkais (pavyzdžiui, auditoriais), bet ir dar radikalesnę alternatyvą, jau minėtąją ABS, sudarančią galimybę į teisines paslaugas teikiančias įmones investuoti išoriniam kapitalui bei įgyti atitinkamą įmonės kapitalo nuosavybės dalį⁹². Nepaisant to, kad atitinkamas teisės aktas Jungtinėje Karalystėje buvo priimtas 2007 metais, tačiau šio akto 5 dalis, reglamentuojanti ABS, įsigaliojo tik 2011 spalio mėnesį, o licencijavimo paraiškos buvo pradėtos priiminėti 2012 metų sausį. Praėjus metams nuo galimybės pateikti paraiškas gauti ABS licenciją, SRA (Solicitors Regulation Authority) pranešė, jog per šį laikotarpį 454 įmonės pradėjo licencijavimo procesą, tarp kurių buvo paminėti ir nauji bei stambūs rinkos veikėjai, tokie kaip „Parabis law“, „Direct line“ ir BT. Pasakytina, kad ABS licencijas šiame laikotarpyje siekė įgyti daugiausiai jau veikiančios teisinių paslaugų įmonės⁹³.

Beje, teisinių paslaugų veiklos formų ir teisininkų atsakomybės sistemos reformos Jungtinėje Karalystėje buvo iš dalies inspiruotos Australijos pavyzdžio. Australijoje, priešingai nei Jungtinėje Karalystėje, kiekviena valstija turi kompetenciją reguliuoti teisininkų profesinę veiklą⁹⁴, Taigi, teisinių pasaugos rinkų reguliavimo reformos pirmiausiai palietė dvi Australijos valstijas, t. y. New South Wales ir Queensland and Victoria. Jos prasidėjo nuo politinio tyrimo ir ataskaitos, kurioje buvo pažymima, jog teisininkų atsakomybės klientams sistema yra pernelyg statiška

88 King, I.; Edwards, C., *supra* note 68, p. 3.

89 Maute, J. L., *supra* note 31, p. 11.

90 Susskind, R. E., *supra* note 5, p. 9.

91 Jungtinėje Karalys tėje tradiciškai advokatai yra skirtomi į *barristers* ir *solicitors*. Taigi, šis aktas daugiausiai reguliuoja *solicitors* veiklą, kurie dažniausiai turi tiesioginį kontaktą su klientu.

92 King, I.; Edwards, C., *supra* note 68, p. 3.

93 *Ibid.*, p. 4.

94 Maute, J. L., *supra* note 31, p. 13.

ir neefektyvi bei mažai kuo padeda šių paslaugų kokybe nusivylusiems klientams⁹⁵. Be to, vis garsiau viešojoje erdvėje imta kalbėti apie dėl aršios konkurencijos pasikeitusią teisiųjų paslaugų teikimo kultūrą⁹⁶.

Vis dėlto didžiausio susidomėjimo sulaukė teisiųjų paslaugų teikimo reguliavimo reformos, susijusios su **galimybe inkorporuoti** teisines paslaugas teikiančias įmones. Be kita ko, siekiant palaikyti adekvačius profesinės veiklos standartus šiose įmonėse, joms buvo nustatytas reikalavimas įgyvendinti „tinkamą valdymo struktūrą“ bei vykdyti periodinę savianalizę⁹⁷. Tai yra, siekiant nustatyti valdymo struktūros tinkamumą, bendradarbiaujant su suinteresuotais asmenimis (angl. *stakeholders*) buvo nustatyta 10 kriterijų, tokių kaip kompetencija, komunikacija, savalaikiškumas, kontrolė, klientų pinigų valdymas, konfliktų sprendimas ir pan., kuriuos inkorporuotų įmonių valdymo modelis turi atitikti. Taigi, procedūriškai teisiųjų paslaugų įmonės minėtose Australijos provincijose, pasirinkusios akcinės bendrovės teisinę formą, privalo užpildyti internetinę savianalizės formą bei atitinkamai įsivertinti, ar jų valdymo modelis visiškai atitinka kiekvieną iš minėtų kriterijų. Jei bendrovės savianalizė parodo, jog jos valdymo schema atitinka visus profesionalumo standartus, ji yra įregistruojama be jokių papildomų patikrų ar procedūrų. Jeigu savianalizė parodo dalinį atitikimą, padedant administruojančiai agentūrai, tokia bendrovė yra konsultuojama, identifikuojant trūkumus ir padedant įdiegti atitinkamus valdymo procesus ir instrumentus, kurie atitinka paminėtus standartus⁹⁸. Toks reguliavimas, anot mokslininkų, padeda prevenciškai atpažinti etiškai jautrias sritis bei potencialiai rizikingus procesus, todėl tyrimai rodo, jog klientų skundų dėl tokių bendrovių veiklos žymiai sumažėjo⁹⁹. Taigi, toks reguliavimas yra ne, kaip yra įprasta, grasinantis atsakomybę, o orientuotas į prevencinę bei edukacinę funkcijas, siekiantis pagerinti darbo kokybę per potencialiai probleminių profesinės veiklos sričių atpažinimą. Beje, šie savianalizės dokumentai paprastai yra naudojami administruojančios agentūros, vertinant klientų skundus, pirmiausiai siekiant atpažinti, ar nėra su skundu susijusios sisteminės bendrovės valdymo problemos. Pasiteisinus tokiam reguliavimui, jį ketinama pritaikyti visoms teisiųjų paslaugų įmonėms ir individualiai dirbantiems teisininkams¹⁰⁰. Įdomu, kad šie pasiūlymai buvo perimti iš JAV mokslininkų¹⁰¹, nors

95 I Maute, J. L. Global Continental Shifts to a New Governance Paradigm in Lawyer Regulation and Consumer Protection: Riding the Wave. *Alternative Perspectives on Lawyers and Legal Ethics: Reimagining the Profession*. New York: Routledge, 2011, p. 14.

96 *Ibid.*

97 *Ibid.*, p. 17.

98 *Ibid.*

99 Parker, C.; Gordon, T.; Mark, S. Regulating Law Firm Ethics Management: An Empirical Assessment of an Innovation in Regulation of the Legal Profession in New South Wales. *Journal of Law and Society*. 2010, 37(3): 466–500.

100 Maute, J. L., *supra* note 31, p. 17–19.

101 Schneyer, T. Professional Discipline for Law Firms. *Cornell Law Review*. 1991, 77 : 1. Chambliss, E.; Wilkins, D. B. A. New Framework for Law Firm Discipline. *Georgetown Journal of Legal Ethics*. 2002, 16 : 335.

JAV, kuri anksčiau buvo pionierė teisinių paslaugų reguliavimo sferoje, kol kas tik pradėta diskutuoti apie galimas reformas¹⁰².

Vienas iš esminių išorinio kapitalo atėjimo į teises paslaugas teikiančias įmones trūkumų, kuriuos įvardija teisinių paslaugų rinkos analitikai, yra tas, jog, pasikeitus tokios įmonės kapitalo nuosavybės struktūrai, atitinkamai keisis ir šių įmonių valdymo bei sprendimų priėmimo procesai. Įtakų persiskirstymas tokių įmonių valdyme gali lemti teisininko nepriklausomumo principo, kuris iki šiol buvo įvardijamas vienu svarbiausių teisininko profesijos principu, kompromitavimą. Kitais žodžiais tariant, šis reiškinys, įvardijamas kaip teisininko profesijos erozija, užleidžiant vietą prekybos centrų, kuriems rūpi tik maksimalus pelnas, kultūrai¹⁰³. Maža to, teisinių paslaugų rinkos analitikų nuomone, šios reformos gali lemti dar didesnę konkurenciją šioje rinkoje¹⁰⁴, tačiau, kita vertus, didesnė konkurencija dažniausiai lemia didesnę paslaugų ir jų teikimo formų įvairovę už mažesnę kainą.

Vertinant dabartinę teisinių paslaugų įmonių valdymo situaciją akivaizdu, kad daugumos jų valdymui labai trūksta profesionalumo, nes teisininkai jose atlikinėja pačias įvairiausias, taip pat ir gerokai nuo teisės srities nutolusias funkcijas, tokias kaip kapitalo valdymas ir sprendimų priėmimas, personalo vadyba, pardavimai, finansai, buhalterija, marketingas ir pan., dažnai šiose srityse būdami savamoksliai ar išklausę kelių dienų seminarus. Investuotojai dažnai yra geresni verslo vadybininkai nei dauguma teisininkų, kurie dažniausiai turi nemažai verslo vadybos žinių spragų. Taigi, išorinio kapitalo įsiliejimas gali turėti įtakos minėtų sričių tvarkymo perdavimui į profesionalų rankas. Anot Strafordšyro universiteto mokslininkų atlikto tyrimo, praėjus palyginti neilgam laikotarpiui nuo galimybės išoriniam kapitalui įsiliėti į teises įmones, tos įmonės, kurios pakeitė savo veiklos formą į ABS, pajuto esminį įmonės vadybos kultūros skirtumą profesionalumo prasme ir tai įvardijo kaip vieną didžiausių formos pakeitimo privalumų¹⁰⁵. Pagal tradicinį teisinių paslaugų įmonės partnerystės modelį, norint priimti svarbesnius tokos įmonės valdymo sprendimus, yra būtinas tokios įmonės partnerių konsensusas, kurį pasiekti priklausomai nuo partnerių skaičiaus ir interesų skirtumo strateginiuose sprendimuose, ypač kai reikia reformų, nėra paprasta, nes kiekvienas partneris skirtingai suvokia ir įsivaizduoja partnerystės vadybos tikslus ir kaip jie turi derėti su asmeniniais tikslais. Todėl įmonėms įprastų vadybos ir sprendimų priėmimo modelių taikymas teisinėje sferoje gali padėti šiai sferai atsinaujinti, pritraukti daugiau kapitalo, sudaryti tinklus su kitų šalių analogiškais dariniais bei pasiekti efektyvesnį, tinkamesnį vartotojui bei konkurencingesnį ne tik vietinėje rinkoje veiklos modelį. Tai reiškia, kad galimybė ateiti išoriniam kapitalui gali palengvinti investicinių sprendimų priėmimą.

102 Susskind, R. E., *supra* note 5.

103 King, I.; Edwards, C., *supra* note 68, p. 7.

104 *Ibid.*, p. 6.

105 *Ibid.*, p. 7.

Tradiciskai teisinės kontoros neturi kapitalo arba turi jį labai mažą, todėl neretai yra priklausomos nuo einamųjų pajamų bei kredito įstaigų paskolų. Teisininkai, norėdami investuoti į savo veiklą, paprastai turi rizikuoti nuosavomis lėšomis arba skolintis, bet irgi savo rizika, o tai neretai sulaiko nuo svarbių įmonės veiklos vystymui bei atnaujinimui investicinių sprendimų. Todėl teisininkų išlaisvinimas bent nuo dalinės asmeninės finansinės rizikos būtų taip pat nemenkas privalumas pasirenkant ABS veiklos formą¹⁰⁶. Be to, išorinis kapitalas – tai ne tik „supermarketų“ tinklai, bet ir galimybė sujungti veiklas skirtingų sričių profesionalams, pavyzdžiui, teisininkams ir auditoriams, teisininkams ir bankams, teisininkams ir draudikams, tokiu būdu specializuojantis ir pasiūlant klientams paslaugų paketus. Todėl akivaizdu, kad šios teisinės veiklos formos plitimas ateityje gali turėti įtakos ir teisininkų pajamų struktūros pasikeitimams. Šiuo metu daugumos teisininkų pagrindinė dalis pajamų yra iš profesinės veiklos, ypač atsižvelgiant į teisinius ribojimus jas gauti iš kitų šaltinių, todėl teisininkai neretai skundžiasi, jog yra labai finansiškai pažeidžiami, pavyzdžiui, ligos, motinystės, senatvės ir pan. atvejais. ABS struktūros gali sudaryti galimybes teisininkams ateityje gauti pajamas iš investuoto į tokias įmones kapitalo.

Apibendrinus pasakytina, kad teisinių paslaugų rinkos liberalizavimo tendencijos, nepaisant analitikų įvardijamų trūkumų ir privalumų, siekiant išlaikyti konkurencines pozicijas, globalioje rinkoje bei augant teisinių paslaugų komodizacijai, plėsis ir į kitas jurisdikcijas. Atitinkamai teisininko nepriklausomumo principas gali likti daugiausiai deklaratyvia nuostata, naudojama fragmentiškai tam tikruose teisiniuose santykiuose, pavyzdžiui, ginant kaltinamąjį baudžiamojoje byloje, siekiant išlaikyti pusiausvyrą prieš valstybės galią.

Išvados

1. Advokato nepriklausomumo principas yra teisininko profesijos ideologijos dalis ir idėjinis pagrindas tiek JAV, tiek Europos jurisdikcijose, deklaruojant demokratinės valstybės vertybes, kadangi advokatas įgyvendina svarbią politinę misiją, gindamas žmogų nuo nepagrįstai naudojamos valstybės galios. Profesinis nepriklausomumas nuo valstybės pirmiausiai realizuojamas per stiprią savivaldą, tačiau tendencijos bendrosios teisės šalyse rodo, jog teisininkų profesinės asociacijos prarado savo ankstesnes pozicijas, ypač narių drausminės atsakomybės srityje, kadangi nepajėgė efektyviai spręsti vartotojų (klientų) apsaugos problemų.

2. Finansinė krizė, bankų bankrotai bei vis dažniau viešumoje nuskambančios įtakingų tarptautinių korporacijų finansinės ir teisinės machinacijos rodo, kad teisininkų etikos paradigma neatitinka šiuolaikinių realiųjų. Kontinentinės Europos jurisdikcijose dažniausiai teisininko profesija yra išskaidyta į advokato, teisėjo, notaro,

106 King, I.; Edwards, C., *supra* note 68, p. 10.

prokuroro ir kt., o kai kurie, nors ir dirbantys teisinię darbą asmenys, t. y. įmonių teisininkai, teisės dėstytojai, bankroto administratoriai ir kt., iš viso nepatenka nė į vienos iš teisinių profesijų reguliavimo sferą, todėl teisinių profesijų išsiskaidymas Europoje lemia ir reguliavimo spragas, kurios įstatymų leidėją verčia abejoti teisininko profesijos ir jai būdingų profesinių principų išskirtinumu ir reikalingumu.

3. Skiriami šie pagrindiniai veiksniai, turintys esminės įtakos pasikeitimams teisinių paslaugų rinkoje bei galintys pakeisti teisininko profesijos sampratą ir veiklos principus: 1) teisinių paslaugų komodizacija (suprekinimas); 2) globalizacija, kurią dar spartina informacinių technologijų ir socialinių tinklų plėtra, bei 3) koncentracija. Teisinių paslaugų rinkos analitikai prognozuoja, jog per ateinančius 20 metų teisininkų veikla pasikeis tiek, kad ji mažai kuo primins tai, ką teisininkai veikia šiandien.

4. Teisinių paslaugų rinkos liberalizavimo reformos, leidžiančios į teisinių paslaugų įmones investuoti išoriniam kapitalui, įgyjant atitinkamą įmonės kapitalo nuosavybės dalį, kurios, anot investuotojų, sudarys galimybes pasiūlyti geresnės kokybės, pigesnes ir tinkamesnes vartotojui teises paslaugas bei profesionalesnį šių įmonių valdymą, turi tendenciją plėstis į kitas jurisdikcijas. Pasikeitus teisinių paslaugų įmonės kapitalo nuosavybės struktūrai, atitinkamai keisis ir šių įmonių valdymo bei sprendimų priėmimo procesai, kurie gali lemti teisininko nepriklausomumo principo devalvavimą.

Literatūra

- Adoption of the CCBE Code Of Conduct 2006 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-04-25]. <http://www.ccbe.eu/fileadmin/user_upload/NTCdocument/Status_of_the_CCBE_C1_1386165089.pdf>.
- Advokato Profesija [inraktyvus]. [žiūrėta 2014-04-18]. <<http://lzinios.lt/lzinios/komentarai/advokato-profesija/169152>>.
- Barceló, J. J.; Cramton, R. C. *Lawyers' Practice and Ideals: A Comparative View*. Boston: Kluwer Law International, 1999.
- Bitinas, A. Advokatūros vieta valstybėje: nepriklausomumo ir autonomijos užtikrinimas. *Justicija*. 2012, 77: 2–15.
- CCBE: CCBE Code of Conduct [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-04-25]. <<http://www.ccbe.eu/index.php?id=32>>.
- Chambliss, E.; Wilkins, D. B. A. New Framework for Law Firm Discipline. *Georgetown Journal of Legal Ethics*. 2002, 16 :335–351.
- Code of Conduct for European Lawyers 2006 [interaktyvus]. [accessed 2014-04-25]. <http://www.abbl.lu/sites/abbl.lu/files/wysiwyg/Code_Lawyers_EU_ENG.pdf>.
- Berkmanas, T.; Gruodytė, E. Teisininkų Etikos Vertybių Realumo ir Modeliavimo Problemos. *Problems*. 2014, 85: 79–90.
- Gumuliauskiene, L.; Svirbutienė, D. Notariato Aktualijos. *Jurisprudence*. 2013, 3: 1113–1130.
- IBA - IBA Guides, Rules and Other Free Materials [interaktyvus]. [accessed

- 2014-04-25]. <http://www.ibanet.org/Publications/publications_IBA_guides_and_free_materials.aspx#Standards,%20Principles%20and%20Ethics>.
- King, I.; Edwards, C. Alternative Business Structures: A Brave New Legal Services World? [interaktyvus]. 2013 [accessed 2014-04-25]. <<http://eprints.staffs.ac.uk/1200>>.
- Teisinių etikos modeliai ir jų taikymo praktikoje teoriniai aspektai. *Viešosios teisės raida: de jure ir de facto problematika*. Vilnius: Mes, 2013, p. 66–89.
- Lastauskienė, G. Advokato profesija: prieštaras jos pobūdis ir kontrolė. *Jurisprudence*. 2013, 4: 1473–1491.
- Lietuvos advokatūra [interaktyvus]. [accessed 2014-04-25]. <http://denver.infolex.lt/advoco_old/?item=esaekod>.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo 45 straipsnio 3, 5 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 4-136.
- Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos valdomų valstybės registų ir informacinių sistemų viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę plėtros 2013-2019 metų veiksmų plano patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 139-7148.
- Maute, J. L. Global Continental Shifts to a New Governance Paradigm in Lawyer Regulation and Consumer Protection: Riding the Wave. *Alternative Perspectives on Lawyers and Legal Ethics: Reimagining the Profession*. New York: Routledge, 2011, p. 11–55.
- Model Rules of Professional Conduct: Table of Contents | The Center for Professional Responsibility [interaktyvus]. [accessed 2014-04-25]. <http://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/model_rules_of_professional_conduct_table_of_contents.html>.
- Parker, C. Critical Morality for Lawyers: Four Approaches to Lawyers' Ethics, *A Monash University Law Review* 2004, 30 : 49–74.
- Parker, C.; Gordon, T.; Mark, S. Regulating Law Firm Ethics Management: An Empirical Assessment of an Innovation in Regulation of the Legal Profession in New South Wales. *Journal of Law and Society*. 2010, 37(3): 466–500.
- Position Papers - UIHJ [interaktyvus]. [accessed 2014-04-25]. <http://www.uihj.com/en/position-papers_1012027.html>.
- Schneyer, T. Professional Discipline for Law Firms. *Cornell Law Review*. 1991, 77: 1–46.
- Susskind, R. E. *Tomorrow's Lawyers: An Introduction to Your Future*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Terry, L. S. Introduction to the European Community's Legal Ethics Code-Part I: An Analysis of the CCBE Code of Conduct. *Georgetown Journal of Legal Ethics*. 1993, 7: 1–87.
- U.I.N.L. - International Union of Notaries [interaktyvus]. [accessed 2014-04-25]. <<http://www.uinl.org/148/principles-of-notarial-ethics>>.

Anotacija. *Advokato nepriklausomumas laikomas pamatiniu profesiniu principu, kuriuo dažnai naudojamosi ginantis nuo valstybės kišimosi į teisininkų veiklos reguliavimą, tačiau tokios tendencijos teisinių paslaugų rinkoje kaip konkurencijos augimas, teisininkų koncentravimasis į dideles kontoras, taip pat globalizacijos, informacinių bei socialinių tinklų plėtros įtaka teisinių paslaugų komodizacijai (suprekinimui) bei vartotojų informuotumui neabejotinai supurtė advokato profesijos pamatus ir verčia naujai pažvelgti į, atrodytų, nepajudinamas šios profesijos vertybes, tarp jų ir į nepriklausomumo principą, bei atsakyti į klausimą, kiek jis yra validus teisinių paslaugų komercializacijos kontekste.*

Reikšminiai žodžiai: *advokato nepriklausomumo principas, privati teisininko profesinė veikla, teisinių paslaugų rinkos liberalizavimas, alternatyvi verslo struktūra, advokatai, notarai, antstoliai.*

THE PRINCIPLE OF LAWYER'S INDEPENDENCE IN THE CONTEXT OF COMMERCIALIZATION OF THE LEGAL MARKET: REMNANT OR NECESSITY

Julija Kiršienė

Vytautas Magnus University, Lithuania

Summary. *The lawyer's professional independence is considered to be the core principle of the profession. It is often used as defense against the state intervention in the regulation of lawyers. However, drivers in the legal market, such as an increase in competition, concentration of lawyers in large law firms, as well as the globalization, development of information technologies and social networks, which influence the commoditizing of the law and consumer awareness, certainly have shaken up the foundations of the legal profession and require the renewed approach to seemingly immovable values of the profession, including the principle of lawyer's independence. Hence, the goal of the article is to answer the question whether this principle is still valid in the context of commercialization of the legal market.*

The first part of the article analyzes the dimensions of the principle of lawyer's independence, i.e. independence from the state, from the client and other influences, by comparing continental and common law systems. The second part reveals how different approaches to the role of the lawyer influence the realization of this principle in legal regulation and practice. The third part is devoted to the analysis of radical changes in the legal market and new forms of legal services, such as incorporation of law firms, that affect the devaluation of the principle of lawyer's independence.

The article justifies that the lawyer's independence from the state is realized primarily through strong self-governance and independence of the bar, but the trends in common law countries show that legal professional associations have lost their

previous positions, especially in the area of self-disciplining, as they were not able to cope effectively with customers (clients) complains. In addition, the legal market liberalization reforms in Australia and the UK, which enable outside capital invest into law firms, have a tendency to expand to other jurisdictions. Changes in capital ownership structure of legal firms can change the governance and decision-making processes that may lead to the devaluation of the principle of lawyer's independence yielding to the idea of entrepreneurship.

Keywords: *principle of lawyer's independence, the legal profession, legal market liberalization, alternative business structure, lawyers, notaries, bailiffs.*

Julija Kiršienė, Vytautas Magnus University, Faculty of Law, Department of Private Law, Professor. Research interests: legal ethics, legal education, tort law, company law, contract law.

Julija Kiršienė, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto Privatinės teisės katedros profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: teisininkų etika, teisinis išsilavinimas, deliktinė teisė, įmonių teisė, sutarčių teisė.